



ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԱՌԱՋՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԵՒԱ ԸԱԲԱԹ 22 ԱՊՐԻԼԻ 1861

ԹԻԻ 647

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԵՒԱ • 22 ԱՊՐԻԼԻ

Վարչաւիայի ցաւալի գէպքերը, ուր անցեալ ամսոյ 27ին արիւնահեղ կռիւ մը պատահեցաւ, մեծ ու տխուր տպաւորութիւն մը պատճառեցին բոլոր Լեւոնայի մէջ և մանաւանդ ի լոնտոն և ի փարիզ։ Ուստի կառավարութիւնը ի պատճառս քաղաքական խռովութեանց որ օր ըստ օրէ աւելնալու վրայ են Վարչաւիայի քաղաքը, արժան համարեցաւ ի հաստատել մէջ հաստատեալ Լեւոնայի քաղաքական ինքնակառավարութեան օգին տարածելու կաշխատէր։ Կառավարութեան այս որոշումը և անոր գործադրութիւնը խիստ դժգոհութեամբ ընդունուեցաւ Վարչաւիայի մէջ, որուն բնակիչներէն բազմամիւս ժողովուրդ մարտի 27ին օրը թագաւորական դռնակին առջև ժողովուեցաւ և վերջապէս բուռն զօրութեամբ ներս մտաւ թէպէտ և վրանի դէմ չունէին։ Հայտնի է Ուստի ծիաւոր զօրք աւանդ գէմ քաղաքին և հետեակ զօրք հրապարակապէս ժողովուեցան վերայ։ Այնչափ տատեն թէ 20—25 հազար սպանուեց և 100 հազարի չափ վիրաւորուեցին։

Գողթի մէջ եկեղեցականները, ժամանակէ մը ի վեր, յայտնի կերպիւ և իրենց կրօնական պաշտամունքը կատարելու ժամանակը քաղաքական գործոց միջամտիս ըլլալով և կառավարութեան ընթացքը ու նոյն իսկ կայսրը մեղադրելով և պախարակելով հասարակութեան մէջ վրդովմունք և խռովութիւններ պատճառելու կաշխատին։ Ուստի պաշտօնէից ժողովը հարկ համարեցաւ յիշեալ եկեղեցականաց յանգ-

նութիւնը և օրինազանցութիւնը զսպել և պատժել տուլ ըստ օրինաց։ Հետեալ արդարեւ թեան պաշտօնէի մօտէ Տըլալի շրջաբերական նամակ մը յուղարկեց Գողթի գաղափարական քանակ մէջ գտնուող կայսերական ընդհանուր հոգաբարձուաց ի մասին այս գործոյն։ Օրոց կը պատուիրէ զգործադրութիւնը 201 և 204 յօդուածոց Կառավարութեան օրինադրելին։ (Հայտնի է որ այս օրինաց զօրութեամբ երեք ամիս է մինչև երկու տարի պիտի բանտարկուին կամ պիտի աքսորուին այն եկեղեցականները որոնք իրենց կրօնական պաշտամանց գործադրութեան մէջ կը համարձակին գաղափարներ և մեղադրել կառավարութեան ընթացքը։

Յիշեալ շրջաբերական նամակին թարգմանութիւնը ներկայ յօդուածոց վերջը կը հրատարակուի մը ի տեղեկութիւն մեր ընթերցողոց։

Իտալիոյ գործքերը յաջորդութեան մէջ կը գտնուին միշտ և կառավարութիւնը ազգասիրական ամեն ձգուեք մեծ խոհմտութեամբ ի գործ կը դնէ իտալական թերակղզւոյ միութիւնը և ազատութիւնը ի կատար հասցնելու համար։ Հայտնի է որ այսպիսի ծանր պարագայից մէջ մեծամեծ գիտնականները պիտի չեն ըլլար թէ ներքին և թէ արտաքին կողմանէ, այսու ամենայնիւ բարձրանալին և կառավարութեան խոհմտութիւնը միշտ արժանաւոր կերպ մը կը դնէ նոյն գիտնականները հեռացնելու կամ կարգադրելու։

Ի պատասխանի Վաքթա սինկրիտոսին, մօտէ տը Գալիւր կոմսը այսպէս խօսեցաւ ծերակուտի տոնանին մէջ։

«Ի՞նչ իբրև աշխարհակալ երթալու ըլլամք ի Հռոմ որ կաթոլիկութեան ամսուն է, մեր կողմանէ անիրաւութիւն մը ըրած կըլլամք և

միաս կը պատճառեմք Իտալիոյ։ Հռոմէական խնդիրը՝ Վաքթա խնդրոյն հետ կապուած է, և առաջինը պիտի լուծէ զերկրորդը։ Այսու նշանակութեամբ Հռոմի խնդիրը խիստ մեծ կարեւորութիւն ունի ի մասին մեր արտաքին քաղաքական յարաբերութեանց և ներքին բարեկարգութեան հաստատուն միաբան համար։ Վանահարկուոր է որ Հռոմը վերջապէս դադարի ի լինելոյ Իտալիոյ թշնամաց և ազատութեան հակառակորդաց զօրանալու քաղաքը և ամեն դաւակցութեանց կեղծոյն։ Ուսկից քանակներ և նենգաւոր անձինք ամեն օր կը յուղարկուին անկարգութիւնները և չարագործութիւնները մեր նահանգաց մէջ տարածելու համար։ Սօսի տը Գալիւր յաւելցուց թէ, ստոյգ է որ պայման աշխարհական իշխանութեան ընդունուելու սկզբունքը յօժարամտութեամբ ընդունուեցաւ ազատասէր ամեն կուսակցութիւններէն, «Իտալիոյ այս բանը բաւական չէ, բայց քանզի ոչ միայն ազատասիրական կարծիք ունեցողները, այլև պէտք է որ կաթոլիկաց լուսաւորեալ մասը ընդունին այս գաղափարները։ Եթէ այս կողմէն քիչ մը կասկած և քիչ մը դանդաղութիւն կը տեսնուի, ամենին վստիստու չէ։ Քանզի կաթոլիկ ժողովուրդները չեն կրնար առանց երկբայութեան և առանց երկկողմէն ընդունել ազատութիւնը։ Ինչու որ շիտակ խօսելով, այս առաջին անգամն է որ կաթոլիկ մեծ ազգ մը կը ներկայանայ եկեղեցւոյն, մատուցանելու համար անոր կատարեալ ազատութիւն մի ի փոխանակութիւն իւր աշխարհական իշխանութեանը»։

Ըստից կոյտերութեան մէջ, նահանգական ամեն ազգային ժողովները բացուեցան և անոց մէջ, ըստ տրամադրութեանց նորահաստատ լահմանադրութեան, վիճաբանութիւններ և

Ի ԽԱՉԵԼՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Օր չորեքին ծագք աշխարհի հեծեն այսօր դառնագին, Հիմ զըզըզի բնութիւն համայն և տիեզերք սասանին, Իսրայիլ նըսեմ քօլ տրտմութեան արգ ի դիմաց աշխարհի։
Իսրայիլութեան զի ձայն յերկնից հնչեցի։
Օր է խաւարս ի միջոցեց զերկիր պատեալ և զերկին, Վիշեր ահեղ քան ըզխաւար եգիպտական սէգ ազգին։
Իսրայիլ ըզլէմս, գունդ լուսաբոյլ, և տիւր մարգարէ զձեր արփի։
Իսրայիլութեան զի ձայն յերկնից հնչեցի։
Իսրայիլ զի ձայն յերկնից հնչեցի։
Օր է այս հանդէս, ո՛հ, սրբալի ի Գողթի սրբաւայր, Ոմն ըստու լի ի քաջալի, ոմն նիգալ սրբաւայր։
Վիճակ ի զգեստս . . . և ժողովուրդ երթալի անհամար։
Ո՛հ, Տէրն հանուրց բազմի յաթոռ մահաբար։
Օր է այն հանդէս զի կուտանաց յանկեան անդ կան հերարձակ, Եւ արտասուօր զերկիր թանան տեսեալ զՏէրն ի յառակ։
Կոյք սրբաւայր, ոն կարճեցէք ըզթափ գետոցդ որը հոսեն։
Քանզի իրկիք ըզհաւաքութիւն ցօղեցեն։
Օր է զի զի բերկրին այսօր, հիմ զըզըզի վիշապն հին, Օր է Բանն լստուած քառաթեւեան կայ բարձրացեալ ի փայտին։
Գոյթ հար զըթափ ընդ խորտակուին բուռն բազկի քօ ահեղ։
Օր է Տէր ըզմահ կոխեաց մահուամբ իւր անմեղ։
Եւ մահացու չալմէ փրկին թըռն ի կայս անմահից։
Եւ ոմն ի մահ յաւ երթալ թեան մատնի անդէն, ո՛հ հրաշից։
Վիճէք պատառն և վարագոյր ցելու հընոյ օրինաց։
Եւ Քրիստոսիւ ծնանիք յօրէնս նոր շնորհաց։

Յաւի քեր Յովնան Զիճեան, Աշխարհ սուրբ Մեղսկան վարձարանին։

Ի ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Որ զմարգարէս քարիւծ անէր և զառաքեալս համօրէն, Եւ յարտաւորն այսօր յաղիմ առ Պիղատոս բողոքեն։
Վիտակոյնց դառք երկցանց գպիրք և ծերք ամենայն։
Օգուշանալ գերեզմանին խնդրեն անթիւ զօրական։
Եւ մատանեալ երկցապետ անդ տկամայ վիայէ։
Եւ փափ գրով կրեալ քարտէս՝ եթէ լստուած անմահ է։
Եւ լուսաւոր հրեշտակ շքեղ էջ յաղիմ մեղան ի զարմէ։
Յօր ցնծացան անդ իւղաբերքն, զի աւետիսաց ձայն փողէ։
«Օր է, առեւ ըզկենդանին հիմ ընդ մեռեալս խնդրէք արդ, Եւ մահն լստուած՝ որ ի շիրմիս ննջէր՝ յարեալ և չէ աստ»։
Եւ զի բնութիւն ի սքանչելիս իւր զարդարեալ հրաշափառ, Որի ծղիւն գոգցես արփի նորանշան տայ ի վառ։
Եւ նմուշաց հրափայլ նշոյլ փայլեալ յիթեր լուսափառ։
Նորքս յաղիմ ըզցնծութեան արգ կատարէ տոն պայծառ։
Վիշ երկցունք բերկրէին, ո՛հ, գոյ լստուած տիրանայ, Վարանք տաղնապք տիգ իտալականք ծփեն ըզմիտըս նոցա։
Յուզին, մալին, և իսկերիմ ատեան խմբեալ զաղնապէս։
Եւ զի սպարեն զօրականացն սրտեւ հրաշիցն ըզհանդէս։
Սուղի ի յալս տաւտարոսին ինչ զղեբուղ չարութեան։
Օր է թագաւորն անյաղթելի խղեալ զկապանս վեցդ արեան։
Կենագործեաց զգերեալ հոգիսն, եմոյժ ի դրախտն անխախտ։
Յերանաւէտ փայլս անմահից երգել ըզփառս յաւիտեան։
Հապա և մեք լուսաղբեստեալք ի տիրուեանս սուրբ Պատեք, Օգոհութեան հարցուք քնար քանզի բեկաւ մահուն տեգ։
Եւ պարեցուք ընդ երկնայնոցն գերեզմանեալ ընդ միմեանս, Հնչեն երկնիք, հնչեն երկիր՝ Վարեալ Քրիստոս, ետ մեզ կեանս»։

Պիղատոս խաւարեան Աշխարհ սուրբ Մեղսկան վարձարանին։

որոշումներ կրկնան իւրաքանչիւր հասանգհին վե-
րաբերեալ ազգային յառաջողութեան վրա
յօր : Ստու ամենայնիւ այս վիճաբանութիւն
նեղը , զ իւրաքանչիւր զուրս ելլելով զանա-
օրինակսր սահմաններէն դուրս ելլելով զանա-
զան խոռովութեանց պատճառ կուտան . մանա-
ւանդ Հունգարիայի մէջ : Կըհաստատեն թէ
Վատրիոյ կայսրը միտք ունի առաջիկայ ամառը
Ճանապարհորդութիւն մի ընել իւր ընդարձակ
տէրութեան նահանգները : Հասարակօրէն կը
կարծուի թէ այս այցելութիւնը շատ օգտակար
ազգեցութիւն մի պիտի ընէ զանազան ազգայ-
նութեանց ընդհանուր ժողովոյ և բոլոր հասա-
րակութեան վերայ :

(Գոստափառ Պրանչիսկոս Յովսէփ կայսրը՝
իւր շնորհած նոր սահմանադրութեան ոգւոյն
համեմատ վարուելով , և Հռոմի հետ ունեցած
գաղափարութեանը ակնշ չիտեսելով , բարեհա-
ճեցաւ կատարեալ ազատութիւն և անկախու-
թիւն մատուցանելու ամեն տեսակ բողոքական
եկեղեցեաց որ կըգտնուին : Վատրիոյ տէրութեան
մէջ : Կայսերական այս որոշումը մեծ ուրախու-
թեամբ ընդունուեցաւ բոլոր հասարակութեանէն :

Մեզիկան՝ որ սահմանող բական աղատութեանց
հայրենիքն է , ամեն պարագայից մէջ իւր բա-
րոյական հօր ազգեցութիւնը ի գործ կըդնէ ի
նպատ ազատասիրական հակամիտութեանց :
Յայտնի է որ այս ազգեցութիւնը մեծապէս օգ-
տակար եղաւ իտալական ազատութեանը . որուն
համար բոլոր իտալացիք իրենց անկեղծ երախ-
տագիտութիւնը կը յայտնեն միշտ անզղիացի
վեհանքով ժողովրդեան : Մեծին Ռիտարիոյ
կառավարութիւնը աղէկ ծանաչելով Մեզիկացի
ազգին համակրութիւնը իտալիոյ միաւորութեան
և կատարեալ անկախութեանը համար , երբեք
չպակսիր անոր վրայօք օգտակար լուրեր և ակն-
կալութիւններ տալու ամեն պաշտօնական առ-
թից մէջ : Եւ ահա այս պատճառաւ վսեմափայլ
լորտ Մեզիկացիք քաղաքացեալ լորտին հացիկե-
րութիւն մէջ զորոյցեց թէ «Կը յուսամ որ իտա-
լական միաւորութեան փառաւոր գործը առանց
արգելքի պիտի կատարուի . կը յուսամ նաեւ
թէ 1861 տարին խաղաղութեան պիտի վերջանայ» :

Ըստի ած տար որ լորտ Մեզիկացիք յայտն
հիմնաւոր ըլլաւ և ըրած խաղաղասիրական գու-
շակութիւնը կատարուէր . թէպէտև զինուորա-
կան պատրաստութիւնները որ շարունակ կըլլան
Մեզիկոյ մէջ , նմանապէս Եւրոպիոյ միւս գլխաւ-
որ տէրութեանց մէջ , խաղաղութեան նշաններ չեն :

Կհաւատիկ Վաղդիոյ արգարութեան պաշտօ-
նէին շրջաբերական նամակը , զոր յուղարկած է
տէրութեան դատաւորանարանաց մէջ գտնուող
կայսերական ընդհանուր հոգաբարձուաց :

«Մեծարգոյ ընդհանուր հոգաբարձու ,
«Ժամանակէ մը ի վեր իմ ուշադրութեանս ենթա-
կայ եղած են կարողիկ կղերին զանազան անդամները ,
որոնք իրենց պաշտամանց գործադրութեան ժամանա-
կը՝ քն բանիւ բերանոյ են քե գրութեամբ բնութեան
կառնուն հրապարակաւ այնպիսի խնդիրներ , որոց
վրայօք բնութիւնը ընելը արգիւտած է ըստ օրինաց :
«Կղերին ոմանք՝ մոռնալով քե քանանային պաշ-
տօնը հաստատացելոց կրօնական կրթութեանը վրայ
հսկել է միայն . կառավարութիւնը դատարանելոյ կե-
լեն են կաշխատին հասարակութեան կասկածը կամ
դժգոհութիւնը հրաւիրել կայսեր քաղաքականութեանը
վերայ . ոմանք են տեղի տալով կոյր շերմեռանդու-
թեան մը՝ նոյն իսկ վեհապետին անձը կըդատարանեն
քիչ կամ շատ բախանցիկ վարագործի մը ետեւէ . են
ուրիշները ժողովրդեան տկարամտութիւնը են զիւրա-
հաստութիւնը ջարաջար գործածելով անոնց խղճմը-
տանքը կըխռովեն երեսակայական դժբաղդութիւններ
ծանուցանելով :

«Օրերը այսպիսի անարժան ընթացից վրայօք նա-
խագործութիւնը քրած է . քանզի պատժակոմ օրինա-
գրքին 201 յօդուածը կըդատապարտէ երէք ժամիս
մինչեւ . երկու տարի բանտարկութեան կրօնի այն
պաշտօնեայները , որոնք ի գործադրութեան պաշտա-
մանց իւրեանց են հրապարակական ժողովոյ մը մէջ
այնպիսի ատենախօսութիւն մը կընեն որ կըպարու-
նակէ դատարանութիւնը կամ դատապարտութիւնը
կատարութեան , որ են իցի օրինաց , կայսերական

վճռոյ մը , կամ տէրութեան ուրիշ որ են իցի տնօրի-
նութեան մը :

«Այլեւ ըստ սահմանաց 204 յօդուածոյ նոյն օրինա-
գրքին , այն ամեն գրութեանց որոնք որ են իցի
ձեռով հովուական պատուերներ կըպարտանակեն են
որոց մէջ կրօնի պաշտօնեայ մը համարձակութիւնս ա-
ռած ըլլայ բնագոյնտեքս կամ պախարակելոյ քե
զկատարութիւնը են քե տէրութեան նրաւից գործը ,
այն գրութեանց ի հայրենեաց տարազարտութեան պա-
տիժը կըբերեն զանոնք հրատարակել տուող եկեղե-
ցականին վերայ :

«Երբ այս օրինադրութիւնները , որոց խոհմ նա-
խատեսութիւնը յայտնի կըտեսնուի ներկայ պարա-
գաներին , մինչեւ ցայսօր առանց գործադրութեան
մնացին , պատճառը այն է որ մինչեւ այս վերջին ժա-
մանակները կղերին ընթացքը ընդհանրապէս խոհմ
են պատկառելի էր . վասն այսորիկ կառավարութիւնը
բոլորութեամբ վարուելով , աւելի աղէկ համարեն
ներողամիտ ըլլայ մասնաւոր օրինազանցութեանց ո-
մանց քան քե դատաստանի հրաւիրել անխոհմ քա-
հանները գուցէ ի վնաս նոյն իսկ կրօնին : Այսու
ամենայնիւ յիշեալ օրինադրութիւնները ամենայն
բան մը կորուսած չեն իրենց գործութեան . են կառա-
վարութիւնը իւր պարտքը կատարած պիտի չըլլայ ,
եթէ կղերին դեմ չգործածեն այն գեղքը զոր օրերը
յանձնած է իրեն հաստատուն պահելու համար զկա-
ղադրութիւնը են զբարեկարգութիւնը :

«Ուստի կըխնդրեմ յարգոյ ընդհանուր հոգաբար-
ձու , մասնաւոր ուշադրութիւն մատուցանել ամեն
այս տեսակ օրինազանցութեանց որ ձեր իշխանու-
թեան ներքեւ եղած քաղաքաց մէջ կըպատահին . են
երբ եղերութիւնները դատաստանական կերպիւ կը
ստուգուին , փութացեք ձեռնահաս դատարանին յանձ-
նել զանցադրութեան , ով որ կուգէ քոյ ըլլայ . զի ժա-
մանակ է որ օրերը ձեռք տունու իւր իշխանութիւնը :

«Հաճեցեք ընդունիլ , յարգոյ ընդհանուր հոգաբար-
ձու , իմ անկաւանակ յարգանքս» :

ՏԵԼԱՆԿԼ

Բուադիէ քաղաքին եպիսկոպոսը , որ ինչպէս
Երեւանի 644 թուոյն մէջ զորոյցած էմբ , իւր
հովուական մէկ նամակին մէջ չարաչար կերպիւ
պախարակել էր Վաղդիոյ կայսերական կառավա-
րութիւնը և նոյն իսկ կայսեր քաղաքական ըն-
թացքը , զոր Պոնտօցի Պիղատոսին կընմանեցը
նէր : Տէրութեան խորհրդարանը , որուն առջև
գտաւստանի կանչուած էր , ներողամտութեան
վարուելով այս օրինադանց եպիսկոպոսին դէմ ,
յանդիմանութեան միայն գաղտնաբերեց զինքը :
Բայց յետ այսորիկ , այսինքն զինի հրատա-
րակութեան շրջաբերական նամակին արգարու-
թեան պաշտօնէին , եթէ այսպիսի դէպք մը
պատահէր ըլլայ , օրինազանց եկեղեցականը ,
ով որ կուգէ թող ըլլայ , հայրենիքէն դուրս
տարագրութեան պիտի գտաւարտուի :

ՀԱՍԱՐԱԿԱՆԻԹԻԻՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՊԱՌԱՆԻՆ

Ուրախ սրտիւ կըտեսնեմք որ Հնդկաստանի
Ղափա կղզւոյն Պաղավիա մայրաքաղաքը բնակող
մեր համազգի եղբայրը օր ըստ օրէ կը յառաջա-
դիմեն ազգային բարեկարգ կառավարութեամբ
մը : Երեւանի 645 թուոյն մէջ հրատարակեալ
գրութեաններէն , որ Պաղավիայէն յուղարկուած
էին մեզ , յայտնի կըտեսնուի թէ յիշեալ մայ-
րաքաղաքին Հայոց ուսումնարանը և եկեղեցին
և ուրիշ ազգային հաստատութիւնները բարե-
կարգ և պայծառ վիճակի մը մէջ կըգտնուին .
որ անժխտելի աղագոյց մըն է նոյն քաղաքին
հայազգի երեւելեաց ուսումնականութեանը ,
ազգասիրութեանը և միտքանական սիրոյն . յորմէ
կըծագին ամեն ընդհանուր և մասնաւոր բարեք :

Սահմանադրական ազգային վարչութիւնը , որ
թուրքաստանի Հայոց մէջ նոր հաստատուելու
վրայ է , կերեւի թէ Հնդկաստանի հայաբնակ
գլխաւոր քաղաքաց մէջ և մանաւանդ Պաղա-
վիայի մէջ ի վարչոց անտի ի գործ կըբերուի .
ինչպէս կըտեսնեմք ի կանոնաւոր տեղեկագրու-
թեանէն տարեկան ազգային ութերորդ ժողովոյն
որ գումարուեր է ի 12 Յունուարի ներկայ
տարւոյն Պաղավիայի սրբոյն Յովհաննէս եկե-
ղեցւոյն ժամատան սրահին մէջ . ուր յիշեալ
եկեղեցւոյն ելլամիջ հաշիւները , քննուել-
եաւ : անոր առաջին հոգաբարձուոյն տարին

լրացած ըլլալով հրաժարուեր է . երկրորդ հո-
գաբարձուն առաջին տեղը անցեր է , երրորդը
երկրորդին յաջորդեր է և երրորդ հոգաբարձու-
մը հաշիւարկութեամբ , ընտրուեր է կրտէ տեղեկա-
գրութիւնը , զոր հրատարակեցինք Երեւանի 645
թուոյն մէջ :

Սեր ընթերցողաց ուշադրութիւնը կըհրաւի-
րեմք տարեկան ազգային այս ժողովոյն բարե-
կարգ նիստին և սահմանադրապէս գումարմանը
վրայ : Նմանապէս ընդհանուր Վաղդիոյ ծանր ու-
շադրութեանը արժանի է ազգայնաց յատկաց-
եալ ողորմութեան բաժնուելուն կերպը , որ
որոշուեր է նոյն ժողովոյն մէջ ըստ առաջար-
կութեան յարգոյ պարտի Սանուկի Որդանանեան :
Սոս առաջարկութեան նպատակն է արգելել
ազգին մէջ զաճումն մաւրացկանութեան , որ
դժբաղդաբար շատ անգամ կը քաջալերուի ու
զորմութիւնը անխոհմ և անարժան կերպիւ
տրուելով : Բայց եթէ միայն հիւանդ և անկա-
րող աղքատաց տրուի ողորմութիւնը , և առողջ
աղքատաց գործ գտնելով իբրեւ վարձք իրենց
աշխատութեանց շնորհիւ գրամական նպաստի ,
յայնժամ տարակոյս չկայ թէ ծուլութիւնը և
դադարկասիրութիւնը ամ թաղաքաւ և անպաշա-
պան մնալով , մաւրացկանութեան ազգանորդ ու-
նակութիւնն ևս սակաւ առ սակաւ պիտի նուա-
զի : Սոս ինչ այժմ երթալով կաւեղիայ Վաղդիոյ
մէջ մաւրացկանութեան վատ սովորութիւնը ,
զոր շատ ծոյլ անձինք իբրեւ արհեստ կըգործա-
ծեն ի տար աշխարհս . ուր դժբաղդութեամբ
դիւրապատիր ողորմած անձինք գտնելով իրենց
գտաւարանելի սովորութիւնը յաջողութեամբ
ի գործ կըդնեն : Սոս ազգային ծանր խնդրոյն
վրայօք , զիտնական պարտի Ս . Պ . Վաղդիոյ
եանն՝ որ Պաղավիա կընապի պատուական ճառ-
մը գրած է . «Երաւահայրիկ ազգային մաւրաց-
կանք» , վերնագրով . զոր Երեւանի 634-635 և 636
թուոց մէջ հրատարակեցինք , և որուն վրայ
ազգային երեւելեաց և գլխաւոր հոգեւորակա-
նաց մտադրութիւնը կըհրաւիրեմք :

Սրբոյ Երեւանի միաբան գերապատիւ
Հանապարեանց Վարդապետ վարդապետը հե-
տեւալ նամակը Փարիզէն յուղարկած է մեզ
ի հրատարակութիւն :

Փարիզ . 29 Մարտի 1861 .
20, Avenue du Maine.

Յարգոյ խմբագիր Երեւանի ,

«Հանապարհորդութիւն ի Վիլիկիոս և ի Լե-
րինս Տաւրոսի , հրամանաւ կայսերն , ձեռնառու-
ութեամբ պաշտօնէին կըթուութեան և ձեմա-
րանին» . այս է պիտանի ու բազմահմուտ ութա-
ծալ ու 484 երեսէ բաղկացեալ գրքի մը անու-
նը , որ այս օրերս հայասէր ու հայապէտ պարտի
Վերթոր Լանկուան գաղղիկէն հրատարակեց
Փարիզ քաղաքը :

Չոր բանասէր ոգւոյն վերայ վստահ լինելով
կը յուսամ , որ յօժարեք պիտի Երեւանի Երեւ-
անի առաջին թուոյ էջերուն մէջ օթեան շնոր-
հել այս ծանուցմանը :

Սոս գլխաւոր երկը այնպէս միտքս գրուեց
ու այնչափ շայեկան երեցաւ ինձ , որ 48 ժամ
անոր զոհեւրով ծայրէ ի ծայր կարգացի դայն .
որ և նուիրական սրտը համարիմ հրապարակաւ
վրայել , որ իր տեսակին մէջ ու մեր ազգի վրայ
մինչև ցայսօր եւրոպական լեզուաւ գրուածնէ-
ներէն , ամենէն աւելի ողջամիտն , ստուգախօսն
ու կատարեալն է : Կիլիկիոյ կամ փոքր Հայոց
գաղտնը ու լեռները գտնուած քաղաքներու ,
բերդերու ու վանքերու պատկերներով զար-
դարուած է այս գիրքը , ու մէկ հատ ալ աշխարհ
հացոյց քարտեղ ունի : Եւստինէն , յունարէն
ու հայերէն արձանագիրները օրինակներ , թարգ-
մաններ ու մեկնութիւն հեղինակը : Ուստի տարա-
րակոյս չունիմ , որ ամեն հայ ուսումնական ցան-
կայ պիտի անկէ օրինակ մի ստանալ իր գրատանը
համար՝ ոչ թէ Պ . Վ . Լանկուային տարժանալի
գեղեցեանքը , հնաւերական խոյղը ու հայասի-
րութիւնը վարձատրելոյ համար միայն , այլ նաեւ
իրենց նախնեաց մեծագործութեան հաճոյական
մասունքը միշտ աչաց առջև առնելով իրենց

Թմբուկներն սթափին, զերենք թշուառ ընող
թերութիւնները ուղղեն, քրիստոնէական գոր-
ծունէութիւն զգենուն ու 400ամեայ մեռելու-
թիւնը բաւական համարելով՝ նորէն կենդանա-
նալը ջանք ընեն:

Եթէ մեր մեծ կամ փոքր վեհափայլները ու
վսեմապատիւները Սահակայ, Սեւրպայ, Սա-
հակ Սաքրատունիի տիտղոսներու հետ անոնց
հոգին ալ ժառանգէին, եթէ կրտսմ, անոնցմէ
ոմը ծառաստան, գոմ, լիճ շինելը տեղ, ևայլ
ոմը իջեան կանգնելը տեղ վարդապետարան,
ժառանգաւորաց ուսումնարան բանային ու մեր
սուրբ հաւատոցը հաւատարիմ ու արի մշակներ
պատրաստէին ու Հայաստանի շէնքերու, ստորա-
գրութիւնները ու արձանագրութիւնները, խը-
նամբով ժողովել տարով հրատարակէին, մանա-
ւանդ երբ ասան միտն աչք կըտեսնեն որ երկ-
րաշարժը մէկ կողմէն, բրիչը ու թոխրին՝ միւս
կողմէն, մեր երկիրը անապատ ընելը ետեւէն,
ինչպէս նաեւ երկաթը ու հուրը ամայի բերե-
ն զայն, հաւաստի իմ որ այլակրօն քարոզիչները
չպիտի համարձակէին մեր եկեղեցւոյ վերայ յար-
ձակել, ոչ ալ մեր ազգային միաբանութիւնը
չարաչար պատառել, մեր ժողովուրդն ալ գրա-
սիրութեան մասամբ Լուսինայ առջև Յունաց
հաւատարկութեւնը համակրութիւն կըտեսնար:
Երկրորդի պարտքը վստահել, բոլոր ազգը իրաւ-
ունք ունէր ու ունի սուրբ Լիւթանի և Սոյո
սրբազան կաթողիկոսներէն, սուրբ Լորուսաղէմի
ու Կոստանդնուպոլսի սրբազան Պատրիարքներէն
սպասել, որոնք իբրեւ աւանդապահ ազգային
լուստւորութեան ու ոգոյ, պարտական էին և
են մեր նախնաց մեծագործութեան ու առաքի-
նութեանց արգիւնքը ժամանակի ամենամտիւ
ժանիքէն ազատելով բամբակի տկար թերթե-
րուն սրահ տալ որ ապառաժէն աւելի տեսական
է, ու եթէ, ոչ մեզ, կենդանի մեռածներուս,
գոնէ մեր թոռներուն խորհրդածութեան ու
յարուրթեան նիւթ պատրաստել: Հնորհալը
լինիմբ ուրեմն ազգովին Պ. Վ. Լանկուային մեր
առաջնորդներու պաշտօնի պակասը գովանի անձ-
նութեանց կատարելուն համար, որհնէմբ
գովմբ այն անձը, որ թէ և Հայկայ գարմէն
չէր. սակայն հայաթիւրութեամբ լեցուն՝ ծով
ու ցամաք անցեր, լեռ ու ձոր չափեր, գող,
տենդ, սով և ծառաւ կրեր, աւագակցոյ մաս-
նուէր որպէսզի մեր սիրելի Լեւոններու ու Հե-
թումներու կորստեամբ ու մոռցումը շերտները
ու յիշատակները աւերակաց քլաւտակներէն հա-
նելով առ յաւիտեան անմահացունէ:

Վերջապէս, անկեղծութիւնը կըհարկէ զմեզ
Պ. Վ. Լանկուայի Լիւթիկոյ Հայոց տուած թիւը
չընդունել: Սեր առած մանրամասն տեղեկու-
թեանց համեմատ, Սոյո սրբազան կաթողիկոսի
տեսչութեանը տակ գտնուած 12 թեմերու մէջ
250.000էն աւելի Հայք կան, որոցմէ 200.000ը
բուն Լիւթիկոյ մէջ, 50.000ը գրացի երկիրները,
ինչպէս Հայկայ, Մոսկով, Միթէպ, Տերեւտէ
ևայլն: Դարձեալ կ'ափսոսամ որ հայերէն ար-
ձանագրութեանց մէջ տեղ տեղ տառապիտաներ
ու վրիպակներ մտեր են: Արանի թէ, Սոյո
սրբազան կաթողիկոսը հաճեր իր բանիքուն միա-
բաններու մէկուն ձեռամբը նորէն Լիւթիկոյ կամ
Ռուբենեան տեղութեան երկիրը եղած արձա-
նագիրները օրինակել տալ ու մեզ յուղարկել
իր իրաւաբանութեան տակ գտնուած Հայոց շէնք-
գրութեան հետ, զոր ձրի տպելոյ պատրաստ եմբ,
Եւս գիրքը կըծախուի Փարիզ, 7, Rue de Cloitre
Saint-Benoit, chez Benjamin Duprat.

Վինն է 12 Ֆրանք:

Կարապետ Կարապետ Դանաշարեանց:

Երբեք չեն նախնիքս թուոյն մէջ համառ-
տիւ ծանուցիմք մեծանուն Ղէզարիբեան Սիւ-
րիք ամիրային անակնկալ մահը. որ խիստ տը-
խուր տարաւորութի մը ըրաւ բոլոր Հայոց վրայ:
Յայտնի է ամենուն բազմին ձախորդ և
ամենացաւալի գէպքերը. որ այս մեծահարուստ
երեւելի սեղանաւորին տունը քանդեցին և վեր-
ջապէս պատճառ եղան իւր տարտաթամահուա-

նը՝ որուն վերայ իրաւամբ կողքան այժմ իւր
ազնուական ընտանիքը. իւր բազմաթիւ բարե-
կամները և բոլոր աղբը:

Հանգուցելոյն առատաձեռնութիւնը, վե-
հանձնական զգացմունքը և աղքատասիրութիւնը
այնչափ մեծ էին, որ անոնց արգեանց յիշատա-
կը անջնջելի կերպիւ տպաւորուած է ոչ միայն
մերազնաց այլև օտարազգաց սրտից մէջ. քանզի
ժամանակ եղաւ որ երկու կամ երեք հազար հո-
գի, որոց մեծագոյն մասը հայազգի էին, Ղէ-
զարիբեան Սիւրիք ամիրային շնորհիւ, այս-
ինքն անոր ծառայութեանը մէջ գտնուելով
հանգիստ կերպիւ կապէին. և շատերը՝ քիչ
տարուան մէջ հարստացան անոր ազգասիրական
նպատակը և պաշտպանութեամբ:

Կա այսպիսի հազուագիւտ երեւելի անձ մի
էր Սիւրիք ամիրան. որ իւր 56 ամաց հասա-
կին մէջ և առանց զաւակ մը թող տալու ի
միւթարութիւն ցաւաց իւր ազնուասիրտ կո-
ղակցին, առ Լստուած փոխեցաւ ներկայ ամ-
սոյս առաջին օրը ի Դաւաթէոյ, ուր կըբնակէր
ժամանակէ մը ի վեր:

Հանգուցելոյն մարմինը հետեւեալ օրը ի
Խաթէոյ բերուելով, անոր յուղարկուորութե-
ան հանդէսը մեծ շքեղութեամբ կատարե-
ցաւ և այնտեղ Հայոց գերեզմանատունը իւր
նախնեաց քով թաղուեցաւ:

Կոստանդնուպոլսոյ ազգային քաղաքական ժո-
ղով, իւր պարտուց օրինաւոր կատարմանը հա-
մար, 23 յօդուածով կանոնադրութիւն մը
սահմանած է: Եւս կանոնադրութիւնը խիստ
օգտակար և ամենահարկաւոր համարելով նաեւ
Իզմիրի քաղաքական ժողովոյն որ մօտեւս պիտի
հաստատուի, արժան գատեցինք լրագրոյս մի-
ջոցաւ հրատարակել զայն:

1. Ժողովոյս անդամները. ըստ ազգային
Սահմանադրութեան, շաբաթը անգամ մը որոշ-
եալ օր մը Պատրիարքարան գումարուելու պար-
տաւոր են: Աստի ձմեռը ուրբաթ օրերը՝ ժա-
մը հինգ կամ վեցէն մինչև տասն կամ տասնեմէկ
և տմառը չորեքշաբթի օրերը՝ ժամը չորսէն մին-
չև ինը անխափան ժողովատեղին գտնուելու, և
ամեն շաբաթին գոնէ 5 ժամ ներկայ ըլլալու են:

2. Յիշեալ որոշուած օրէն ուրիշ օր կամ գի-
շեր և ուրիշ տեղ ալ կրնայ արտաքոյ կարգի
նիստ ըլլալ: Կախազահի կամ Լստեւապետի գրա-
ւոր հրաւիրանք՝ եթէ ստիպողական կարեւոր
խնդիր մը պատահի, և ժողովոյս անդամները
այսպիսի արտաքոյ կարգի նիստերուն ալ ներկայ
գտնուելու կըպարտաւորին:

3. Եւս ժողովականները որ բանաւոր արգելք
ունենալով՝ չեն կրնար ներկայ գտնուելու,
նոյնը գրով իմացնելու են Կախազահին կամ
Լստեւապետին, ատենանք բացուելէն գոնէ կէս
ժամ յառաջ:

4. Նոյնը որ բանաւոր արգելք չունենալով
կամ նոյնը գրով իմացնելով ժողովատեղին չեն
գտնուիր, իրենց բացակայութեանը եղած ու-
րոշումները ընդունելու պարտաւոր են, ու ետ-
քը բողոքելու իրաւունք չունին:

5. Եւս ըստ բանաւոր արգելքի կամ նոյնը
գրով իմացնելու՝ իրարու վրայ երեք նիստին
բացակայ գտնուող ժողովականը՝ ըստ ազգային
Սահմանադրութեան հրաժարեալը համարուի.
իսկ նոյն երեք նիստերուն որոշումները իբր խոր
հրդակից ընդունելով, անոնցմէ ետքը եղածնե-
րուն մասնակից չըլլար:

6. Ժողովականաց մեծագոյն մասը՝ այսինքն
Կ. Պոլսի գտնուողներուն կէսէն աւելին մինչև
որ ներկայ չգտնուի, նիստը օրինաւոր չհամար-
ուիր. ուստի որեւիցէ ազգային գործոց վրայօր
վերջին որոշում չարուիր, բայց իբր նախապատ-
րաստութիւն կրնայ խօսակցութիւն ու խորհր-
դակցութիւն ըլլալու որեւիցէ խնդրոյ համար:

7. Եւս ըստ մեծագոյն մասը ներկայ ըլլալուն
պէս՝ (որոշեալ ժամէն ալ յառաջ ըլլալ) ատեա-
նը կըբացուի, ու անմիջապէս և անպատճառ
նախնիքս նիստին ատենադրութիւնը ի լուր
ամենեցուն կըկարդացուի, անոր վրայօր պէտք

եղած գիտողութիւնները կըլլան, և եթէ աւելի
կամ պակաս և կամ սխալ բան գտնուի՝ մէջը
կուղղուի և ընդունուելով կատարուի:

8. Դիւանը ամեն նիստին համար խնդրոցցու-
ցակ մը պատրաստած ըլլալու է, որուն մէջ տե-
րութեան կողմէն եկած հրամանագիրները, և
Կրօնական ժողովոյ ու ազգային խորհրդներուն
տեղեկագիրները և նախնիքս նիստին ձգուած
խնդիրները առաջին կարգը ունենալու են:

9. Յիշեալ ցուցակը պատրաստուելէն ետքը՝
եթէ այնպիսի հրամանագիր կամ տեղեկագիր
գալու ըլլայ՝ անմիջապէս մէջը կանցնի. բայց
մասնաւորաց կողմէն եղած խնդիրները՝ ըստ չա-
փու կարեւորութեան՝ միւս նիստերուն կըձգուին:

10. Լստեւապետը առաջնութեան կարգաւ
հետզհետէ խնդիրները ժողովոյն առաջարկելով
անդամց կարծիքը մէկիկ մէկիկ հարցնելու է,
և իւրաքանչիւր անգամ խօսելու ազատ ըլլալով,
իրմէ առաջ պատասխանողին խօսքը ընդմիջելու
չէ: Եւս ժողովականի մը խօսելու կարգը եկած
ժամանակը ըսելէք իրմէ առաջ խօսողին մտքը
ըլլայ, փոխանակ կրկնելու զայն՝ համաձայն իմ
ըսելով՝ բաւականանալու է. բայց եթէ ներ-
հակ կարծիք ունենայ, կամ եթէ համաձայն ըլ-
լալով նոյնը հաստատուելու համար աւելի բանա-
ւոր փաստեր ունենայ յառաջ բերելու, գարձ-
եալ ազատ է խօսելու. այս կերպիւ բաւական
վիճաբանութեանէ ետքը խնդիրը յայտնի կամ
գաղտնի՝ քուէարկութեամբ կորոշուի:

11. Եւս որոշումէն ետքը՝ ուրիշ խնդիր մը
քննութեան ներքեւ ձգուած, բաւական միջոց
ժամանակի տրուելու է, որպէսզի ատենադրու-
թիւնը ըստ արժանեոյն կատարուի ատենադպրին
կողմէն, որ պարտաւորեալ է առանց զանցա-
ռութեւն արձանագրելու որեւիցէ խնդրոյ վրայօր
ժողովոյ մէջ եղած խօսակցութեան նիւթը:

12. Եւս ստորագրեալ գրութեան՝ որ և
իցէ խնդիր ժողովոյն քննութեանը չկրնար ա-
ռաջարկուիլ:

13. Խնդրոյ մը վերաբերեալ գրութիւնները
կարգացուելէն ետքը՝ խնդրոյն տէրը և հակա-
ռակորդը (եթէ ներկայ են) ներս կանչուելով՝
առանց կարծիք յայտնելու իրենց պէտք եղած
հարցաւորքը կըլլայ լիովին տեղեկութիւն ստա-
նալու համար: Եւս ետքը՝ երկու հակառակորդ-
կողմը դուրս՝ հրաւիրուելով, ժողովը ինքնիրեն
կըխորհրդակցի խնդրոյն վրայ և որոշում կընէ:

14. Բազմաբան ժողովը՝ թէ իւր անգամաց
եթէ ուրիշներուն կողմէն ազգային բարեկար-
գութեան և յառաջագիւտութեան վրայօր առա-
ջարկուած խնդիրները հանդարտ մտօք քննելու
և լուծելու համար՝ ամեն ամսոյ՝ առաջին նիստը
այսպիսի խնդիրներու յատկացնելով, նոյն օրը
մասնաւոր գործերու զըագելու չէ, բաց ի
խիստ ստիպողականներէն:

15. Լստեւապետը բացուելէն մինչև վերջը իւր
անգամներէն՝ Դիւանապետին և Տաճկերէն ու
Հայերէն առաջին գրադիրներէն գտնուելուն
մէկը ժողովատեղին մտնելու իրաւունք չունի ա-
ռանց կանչուելու կամ Լստեւապետին հարցնե-
լու. այս պաշտօնին կարգուած պաշտօնէին միջ-
նորութեամբ:

16. Յիշեալ անձինքն գտնուող ժողովատեղին
մասնակցները, ինչ գործոյ համար եղած կամ կան-
չուած ըլլան՝ նոյն գործոյ վրայօր խօսակցու-
թիւնը լմնալէն ետքը՝ անմիջապէս դուրս ելե-
լու են. և եթէ մնալու ըլլան՝ դուրս հրաւիր-
ուելու են թափալ կըլլան:

17. Ժողովոյ մէջ ինչ որ խօսուի կամ ինչ որ
կարգացուի, ի լուր ամենայն ժողովականաց
ըլլալու է, և ժողովոյ որոշումը գրուած թաթ-
րի կամ թէղքէրէները անգամաց ներկայութեւն
կըբուցուեն են:

18. Ժողովականները իրենց քովիններուն կամ
ուրիշներուն հետ առանձնակի խօսելու չեն, և
ոչ գտն թուղթ կարգաւոր են. բայց ատենանք
բացուելէն առաջ կամ գոցուելէն ետքը ամեն
մարդ ազատ է ուղածը խօսելու և կարգաւոր:

19. Ժողովոյ որոշումները մինչև հետեւեալ
նիստը գործադրուած ըլլալու են. ապա թէ ոչ
գործադրութեան պաշտօնը ունեցող անձը պա-

